

สิ่งมีชีวิตกับสิ่งแวดล้อม สิ่งมีชีวิตกับกระบวนการดำรงชีวิต

บทที่ 1 สิ่งมีชีวิตกับสิ่งแวดล้อม

สิ่งมีชีวิต คือ สิ่งมีชีวิตที่มีคุณสมบัติต่อไปนี้

1. กินอาหารได้
2. หายใจได้
3. สืบพันธุ์ได้
4. ตอบสนองสิ่งเร้าได้
5. เคลื่อนไหวได้
6. เจริญเติบโตได้
7. ขับถ่ายได้

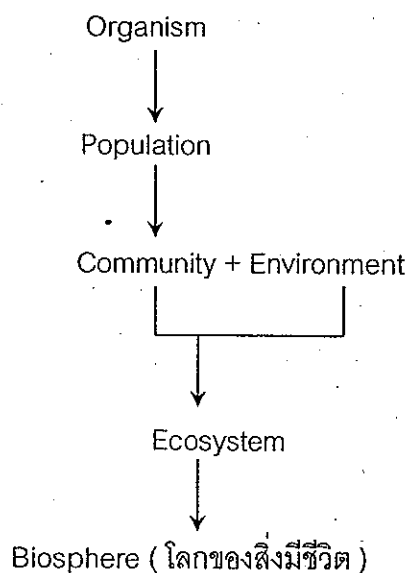
ประชากร (population) หมายถึง กลุ่มสิ่งมีชีวิตชนิดเดียวกันอาศัยอยู่ในสถานที่เดียวกัน ในช่วงเวลาหนึ่ง

กลุ่มสิ่งมีชีวิต (community) หมายถึง สิ่งมีชีวิตตั้งแต่ 2 ชนิดขึ้นไป หรือ สิ่งมีชีวิตหลาย ๆ ชนิดมาอาศัยอยู่ร่วมกัน

แหล่งที่อยู่ (habitat) หมายถึง แหล่งที่อยู่อาศัยของสิ่งมีชีวิตหรือสถานที่ซึ่งสิ่งมีชีวิตอาศัยอยู่ในสภาพธรรมชาติ

ประโยชน์ที่สิ่งมีชีวิตได้จากแหล่งที่อยู่อาศัย ได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย แหล่งแพร่พันธุ์ ที่หลบภัย เป็นที่เลี้ยงดูตัวอ่อน

ความสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิตกับสิ่งแวดล้อม

กลุ่มสิ่งมีชีวิตในระบบนิเวศต่าง ๆ แบ่งเป็น

1. ผู้ผลิต (Producer)
2. ผู้บริโภค (Consumer)
 - 2.1 Herbivores (ผู้บริโภคพืช)
 - 2.2 Carnivores (ผู้บริโภคสัตว์)
 - 2.3 Omnivores (ผู้บริโภคพืชและสัตว์)
 - 2.4 Scavenger (ผู้บริโภคซาก)
3. ผู้ย่อยสลาย (Decomposer) ย่อยสลายอินทรีย์สารให้อยู่ในรูปของอินทรีย์สารที่พืชจะนำไปใช้ประโยชน์ได้ : เห็ด รา แบคทีเรีย

ระบบนิเวศ (Ecosystem)

องค์ประกอบของระบบนิเวศต่าง ๆ

ระบบนิเวศมีองค์ประกอบ 2 ส่วน

1. องค์ประกอบทางกายภาพ (physical components) คือ องค์ประกอบที่ไม่มีชีวิต ได้แก่ แสง ดิน น้ำ อุณหภูมิ
2. องค์ประกอบทางชีวภาพ (biological components) คือ องค์ประกอบที่มีชีวิต ได้แก่ คน สัตว์ พืช แบคทีเรีย และ ฟังไจ

ตัวอย่างระบบนิเวศในประเทศไทย

1. ระบบนิเวศแหล่งน้ำจืด	2. ระบบนิเวศป่าดิบแล้ง
3. ระบบนิเวศทะเล	4. ระบบนิเวศขอนแก่น
5. ระบบนิเวศป่าชายเลน	6. ระบบนิเวศนาข้าว
7. ระบบนิเวศป่าไม้	8. ระบบนิเวศบนบก
9. ระบบนิเวศชุมชนเมือง	10. ระบบนิเวศทุ่งหญ้า

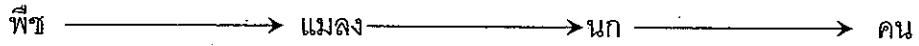
ฯลฯ

สิ่งมีชีวิตที่สามารถดำรงชีวิตได้ในสภาวะแวดล้อมต่าง ๆ แสดงถึงการปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมได้ดี การปรับตัวของสิ่งมีชีวิต แบ่งได้เป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. การปรับตัวทางด้านรูปร่าง
2. การปรับตัวทางด้านสรีรวิทยา
3. การปรับตัวทางด้านพฤติกรรม

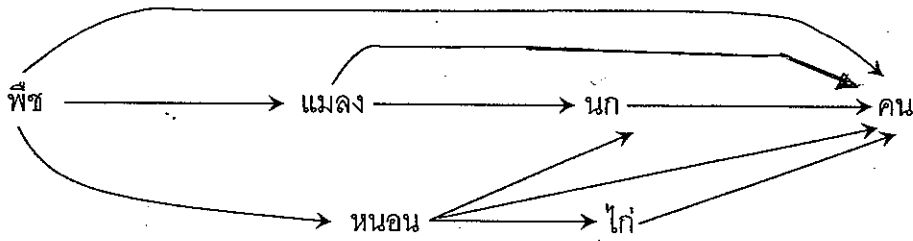
โซ่อาหาร (Food chain)

หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตกับสิ่งมีชีวิตในระบบนิเวศ ในแง่ของการกินกันเป็นทอด ๆ หรือ ในแง่การถ่ายทอดพลังงานเป็นช่วง ๆ

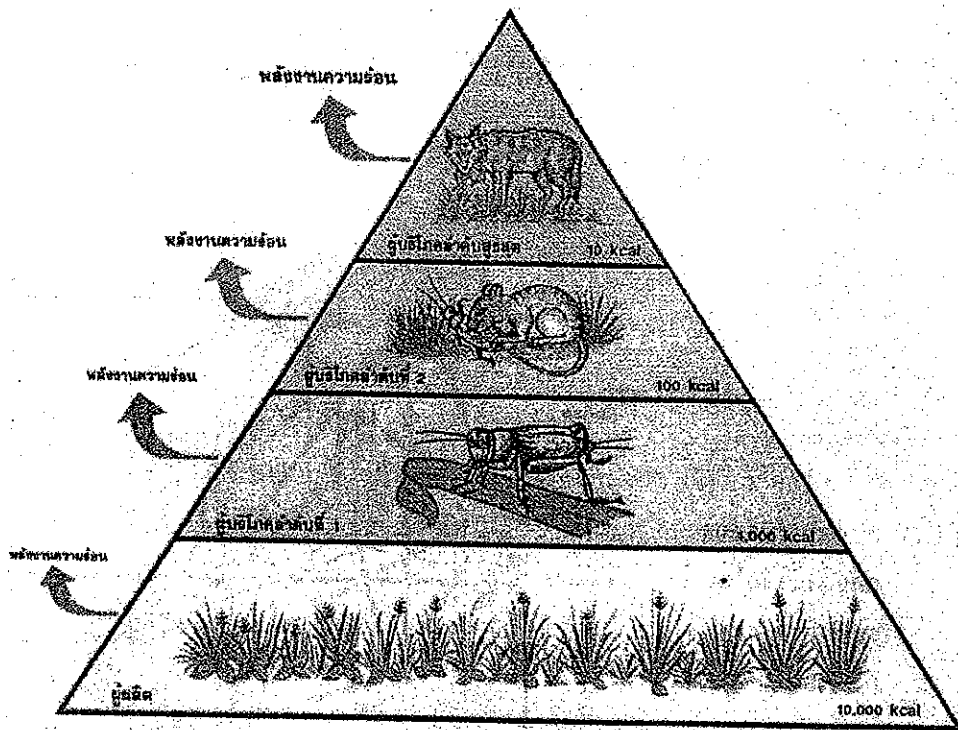

สายใยอาหาร (Food web)

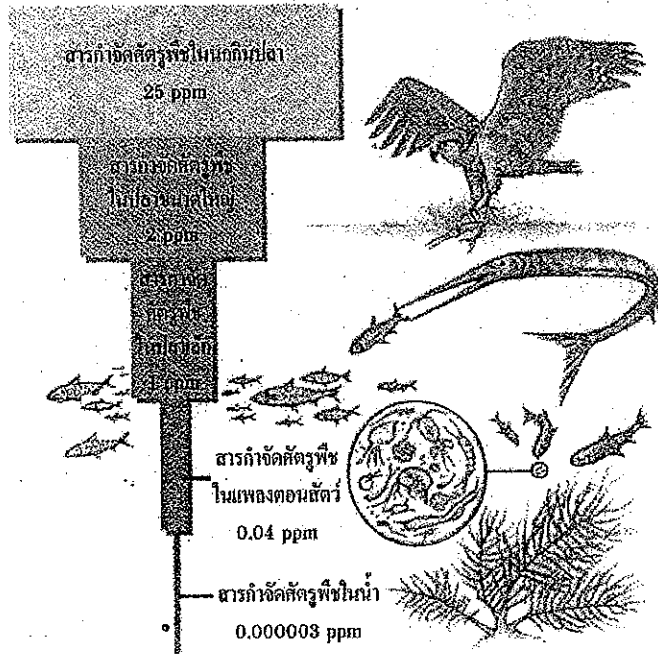
หมายถึง ความสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิตในห่วงโซ่หลาย ๆ ห่วงโซ่ ตัวอย่างเช่น

ปิรามิดการถ่ายทอดพลังงานในสิ่งมีชีวิตในระบบนิเวศแห่งหนึ่ง

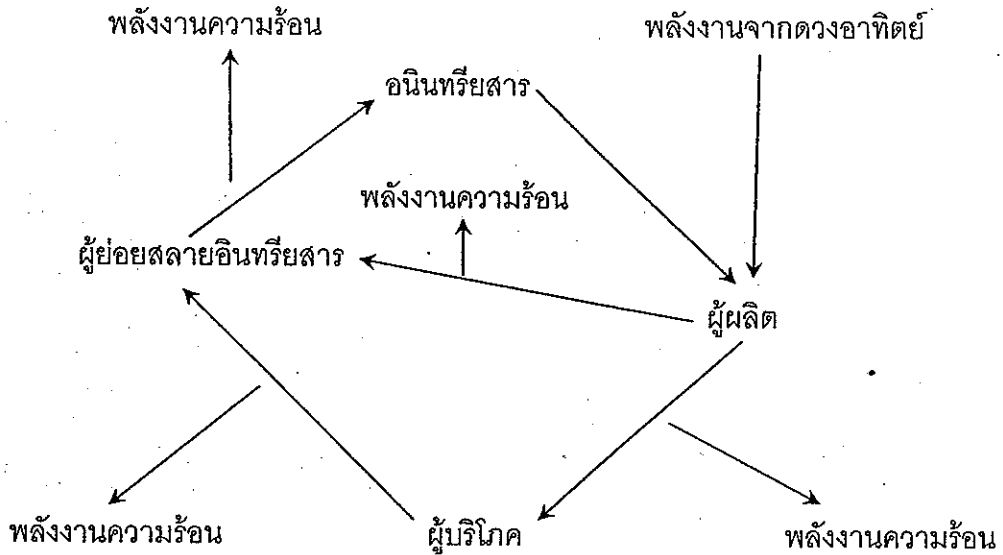

Pyramid of energy

ปริมาณสารกำจัดศัตรูพืชที่พบในผู้ผลิตและผู้บริโภคลำดับต่าง ๆ

การหมุนเวียนสารและการถ่ายทอดพลังงานในระบบนิเวศ

ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตกับสิ่งมีชีวิตในสายใยอาหารในระบบนิเวศต่าง ๆ

สิ่งมีชีวิตถือเป็นปัจจัยทางชีวภาพ หรือ สิ่งแวดล้อมทางชีวภาพ สิ่งมีชีวิตอาจสัมพันธ์กับสิ่งมีชีวิตชนิดเดียวกันเอง หรือ อาจสัมพันธ์กับสิ่งมีชีวิตคนละชนิดกัน

1. ภาวะการได้ประโยชน์ร่วมกัน (Protocooperation) ภาวะที่สิ่งมีชีวิตที่อยู่ด้วยกันต่างได้ประโยชน์ซึ่งกันและกัน

- นกเลี้ยงกับควาย
- แมลงกับดอกไม้

2. ภาวะพึ่งพากัน (Mutualism) ภาวะที่สิ่งมีชีวิตที่อยู่ร่วมกันได้ประโยชน์ทั้งคู่

- รากับสาหร่าย
- แบคทีเรียในปมรากถั่ว

3. ภาวะอิงอาศัย (Commensalism) ฝ่ายหนึ่งได้ประโยชน์ อีกฝ่ายหนึ่งไม่ได้ไม่เสีย

- ปลาฉลามกับเหาฉลาม
- กลิ้วไม้กับต้นไม้

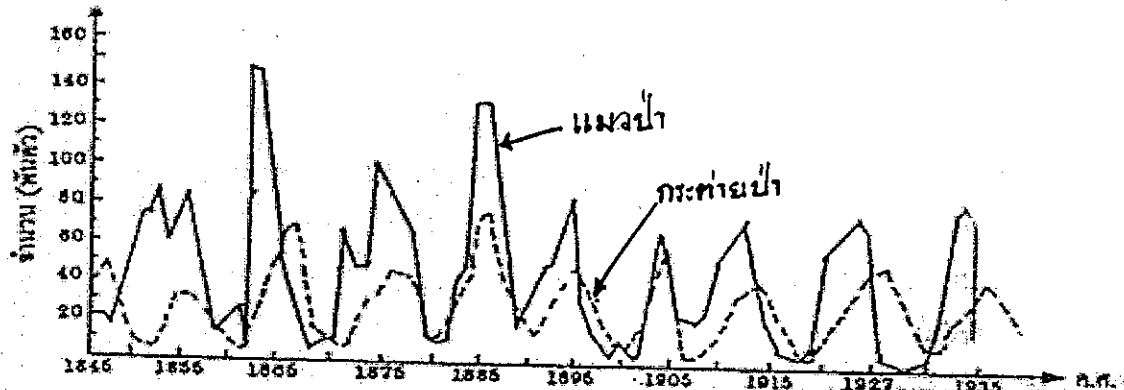
4. ภาวะปรสิต (Parasitism) เป็นการอยู่ร่วมกันของสิ่งมีชีวิต 2 ชนิด โดยที่ฝ่ายหนึ่งได้ประโยชน์ อีกฝ่ายหนึ่งเสียประโยชน์

- พยาธิกับคน

5. ภาวะล่าเหยื่อ (Predation) เป็นการอยู่ร่วมกันของสิ่งมีชีวิต 2 ชนิด โดยที่ฝ่ายหนึ่งได้ประโยชน์ อีกฝ่ายหนึ่งเสียประโยชน์

- นกอินทรีกับปลา
- กบกับแมลง

กราฟแสดงความสัมพันธ์ระหว่างประชากรแมวป่ากับกระต่ายป่า

กระบวนการเปลี่ยนแปลงแทนที่

การเปลี่ยนแปลงแทนที่ (succession) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงกลุ่มสิ่งมีชีวิตในระบบนิเวศในธรรมชาติที่ใช้เวลายาวนาน

การเปลี่ยนแปลงแทนที่ของกลุ่มสิ่งมีชีวิต (Community succession)

1. การเปลี่ยนแปลงแทนที่แบบปฐมภูมิ (Primary succession)

- เริ่มจากบริเวณที่ไม่มีสิ่งมีชีวิตมาก่อน เริ่มมีกลุ่มบุกเบิก (Pioneer community)

ทำให้สิ่งแวดล้อมเหมาะสม → กลุ่มสิ่งมีชีวิตอื่น → Climax community

2. การเปลี่ยนแปลงแทนที่แบบทุติยภูมิ (Secondary succession)

- เริ่มจากกลุ่มสิ่งมีชีวิตเดิมถูกทำลายไป แต่สิ่งมีชีวิตบางชนิดและสารอินทรีย์ที่สิ่งมีชีวิตต้องการเหลืออยู่ เปลี่ยนแปลงจนกระทั่ง → กลุ่มสิ่งมีชีวิตขั้นสุด

กลุ่มสิ่งมีชีวิตบุกเบิกพวกแรก (Pioneer species) สิ่งมีชีวิตกลุ่มแรกที่สามารถเจริญได้มักมีขนาดเล็ก เจริญเติบโตขยายพันธุ์เร็ว เหมาะสมที่จะดำรงชีวิตในสภาพแวดล้อมที่มีความชื้น แร่ธาตุ แสง ในปริมาณจำกัด

กลุ่มสิ่งมีชีวิตขั้นสุด หรือ ชุมชีพขั้นสุด (climax community) กลุ่มสิ่งมีชีวิตที่พบในสภาวะสมดุล อาจเปลี่ยนแปลงได้อีก เนื่องจากสภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลง เช่น ไฟไหม้ป่า โรคระบาด

- การทำลายชั้นโอโซน - นักวิทยาศาสตร์ค้นพบรูโหว่ของ O_3 เหนือทวีปแอนตาร์กติกาหลังจากนั้นพบบริเวณตอนใต้ของทวีปออสเตรเลีย
- นักวิทยาศาสตร์พบคลอรีนมอนอกไซด์จำนวนมากบริเวณรูโอโซน
 - นักวิทยาศาสตร์พบว่า ชั้นโอโซนในบรรยากาศที่ปกคลุมโลกมีความหนาลดลงไปมาก

ปรากฏการณ์เรือนกระจก (green house effect) หมายถึง การที่รังสี หรือ ความร้อนถูกกักเก็บไว้ในบรรยากาศโดยก๊าซเรือนกระจก ทำให้โลกมีอุณหภูมิสูงขึ้น

ตาราง แสดงปริมาณแก๊สหลักที่ก่อให้เกิดปรากฏการณ์เรือนกระจก

แก๊สเรือนกระจก	ปริมาณ (%)
คาร์บอนไดออกไซด์	57
คลอโรฟลูออโรคาร์บอน	24
มีเทน	13
ไนตรัสออกไซด์	6

ที่มา : BP Education Program

ผลกระทบที่เกิดจากการเพิ่มขึ้นของอุณหภูมิของโลก

1. น้ำแข็งขั้วโลกจะหลอมเหลว ระดับน้ำทะเลจะสูงขึ้นทำให้เกิดภาวะน้ำท่วมขึ้นทั่วไป
2. ในฤดูร้อนจะเกิดความแห้งแล้งจนไม่สามารถทำการเกษตรได้ (พื้นที่บางแห่งกลายเป็นทะเลทราย)

อันตรายจากการได้รับรังสี UV

1. มะเร็งผิวหนัง
2. มะเร็งที่เรตินา เกิดต้อกระจก
3. ระบบภูมิคุ้มกันถูกทำลาย
4. สารพันธุกรรมถูกทำลาย
5. โปรตีนในร่างกาย และ ถูกทำลาย
6. สิ่งมีชีวิตขนาดเล็กตาย
7. การเจริญเติบโตของพืชช้าลง
8. ผลผลิตทางการเกษตรและป่าไม้ลดลง

9. ทำให้เกิดหมอกควันเคมี ทำลายวัสดุที่ทำจากสารสังเคราะห์
10. วัสดุต่าง ๆ ที่ทำจากสารสังเคราะห์จะแตกหักเสียหายง่าย สีซีดจางเร็ว

ภาวะโลกร้อน (global warming) คือ ภาวะที่อุณหภูมิของโลกสูงขึ้นมากกว่าปกติที่ผ่านมา

การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable development)

การพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาที่มีการคำนึงถึงความเสียหายของสิ่งแวดล้อม มีการป้องกันปัญหาที่เกิดแก่สิ่งแวดล้อม หรือ ถ้าจำเป็นจะต้องเกิดความเสียหาย ก็จะต้องทำในขอบเขตที่เสียหายน้อยที่สุด ทุกคนต้องสร้างความร่วมมือกันรักษาสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่ ควบคู่ไปกับการพัฒนาทางวัตถุ

การพัฒนาที่ยั่งยืน ประกอบด้วย

1. ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและการใช้ทรัพยากร
2. เศรษฐกิจที่มั่นคงของชุมชน
3. คุณภาพชีวิตที่ดีของประชากรในชุมชน ให้มีการอยู่ดีกินดี อยู่ในที่อากาศดี ปราศจากมลภาวะ

การพัฒนาต้องควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และ สิ่งแวดล้อมซึ่งปัจจัยสำคัญที่สุด คือ มนุษย์

การพัฒนาที่ยั่งยืนต้องอาศัยความร่วมมือจากภาครัฐและภาคเอกชน ในสังคมที่มีการพัฒนาที่ยั่งยืน มีแนวปฏิบัติ ดังนี้

1. ลดการใช้พลังงานและการใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ
2. เปลี่ยนพฤติกรรมในการอุปโภค บริโภคเพื่อลดปริมาณขยะและของเสียต่าง ๆ ซึ่งได้แก่ การลดการใช้ การใช้ซ้ำ และ การนำกลับมาผลิตใช้ใหม่

การลดการใช้ (Reduce) การลดการทิ้งขยะ

- ซื้อเฉพาะสิ่งของที่ต้องการใช้เท่านั้น
- หลีกเลี่ยงการซื้อสินค้าที่มีการบรรจุหีบห่อมากเกินไป
- ซื้อสินค้าที่มีอายุการใช้งานนานกว่า

การใช้ซ้ำ (Reuse) มีแนวทางดังนี้

- นำเสื้อผ้าเก่าไปบริจาค
- ใช้กระดาษทั้งสองหน้า
- นำข้าวของเครื่องใช้ที่ยังดีอยู่ แต่ไม่ต้องการใช้ไปบริจาค
- ใช้ถุงบรรจุสินค้าเป็นถุงใส่ขยะ
- ใช้ภาชนะบรรจุอาหารที่ใช้บรรจุอาหารซ้ำได้หลายครั้ง

การนำกลับมาผลิตใช้ใหม่ (Recycle) การนำวัสดุใช้แล้วกลับไปเข้า

กระบวนการผลิตใหม่ให้เป็น
ของใหม่ที่อาจเหมือนเดิม หรือ
อาจไม่เหมือนเดิมก็ได้

3. ส่งวนรักษาแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ
4. ใช้เทคโนโลยีอย่างชาญฉลาด เพื่อให้ได้ทั้งผลผลิตทางอุตสาหกรรม และ รักษาไว้ซึ่งคุณภาพของสิ่งแวดล้อม

๔ ๔ ๔ ๔ ๔ ๔ ๔ ๔